

УДК 339.92:330.34(477)(045)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-29-19>

Мізюк С. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет*

Білик А. В.

*студентка
Національного авіаційного університету*

Miziuk Svitlana

*PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor in the Department of Air Transport Economics,
National Aviation University*

Bilyk Anna

*Student
National Aviation University*

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Анотація. У статті описується характер сучасного стану розвитку транснаціональних компаній, а також позитивний та негативний вплив їхньої діяльності на національну економіку. Здійснено аналіз припливу прямих іноземних інвестицій в Україну та перелік існуючих ТНК на інших територіях. Визначено загрозу транснаціоналізації для приймаючої країни на національному, комерційному та громадянському рівнях та визначено основні шляхи її зменшення. Встановлено та проаналізовано розподіл іноземних підприємств в Україні за галузями економіки. Визначено найбільших інвесторів серед ТНК у промисловість України та встановлено сумарний приплив прямих іноземних інвестицій.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, позитивний і негативний вплив, національна економіка, прямі іноземні інвестиції.

Вступ та постановка проблеми. У сучасній фазі світової економіки транснаціональні корпорації (ТНК) стали одним із головних рушіїв глобалізації. Вони представляють

понад 50% світового виробництва, понад 75% світової торгівлі та міграції міжнародного капіталу, понад 80% міжнародного трансферу технологій. В останні роки

багатонаціональні компанії стали головним структурним елементом в економіці більшості країн, основною силою їхнього розвитку та ефективності. Інтернаціоналізація виробництва та капіталу, лібералізація зовнішньої торгівлі та поява транскордонних стратегічних альянсів поставили ТНК в центр глобального економічного розвитку. Сьогодні ТНК вирішують ключові виклики нового економічного та територіального поділу світу та створили найбільшу групу іноземних інвесторів та носіїв нових технологій як у виробничій, так і у невиробничій сфері.

Діяльність транснаціональних компаній має прямий вплив на платіжний баланс, обсяги виробництва, зовнішньоторговельний оборот, зайнятість та конкурентоспроможність економіки, що приймає. Інвестиції в конкретний сектор країни-реципієнта часто супроводжуються переміщенням робочої сили, технологій та інших ресурсів із країни походження, тому пов'язані з цим політичні фактори все частіше пояснюються здійсненням контролю за національною економікою. Для цього необхідний аналіз принципів та механізмів діяльності ТНК з метою вдосконалення державної політики їх регулювання та створення сприятливих умов для залучення капіталу до національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процеси транснаціоналізації та діяльності ТНК детально вивчені іноземними та вітчизняними авторами. Іноземними представниками є Дж. Брейль, Р. Кейвс, Х. Коуз, С. Майерс, С. Росс, С. Хеймер. У нашій науці проблему вивчали А. Архипов, А. Астапович, О. Білорусь, Г. Давтян, А. Ковальов, О. Полоус, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, А. Наговицин, О. Стаг, В. Рокоча.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових досягнень, проблема функціонування ТНК у сучасних економічних умовах залишається важливою. Вплив ТНК на глобальну економіку все більше диференціюється. Глобальна фінансово-економічна криза спричинила зміни в поведінці ТНК – всі ці тенденції потребують постійного наукового моніторингу. Однак визначення перспектив інвестиційного процесу в Україні залишається важливим питанням, оскільки розширення іноземних ТНК на український ринок є одним із найважливіших наслідків інтеграційних процесів. ТНК в Україні працюють не на повну потужність, тому Україна все ще має шанс впливати на діяльність на своїй території і потребує всебічної та збалансованої політики державного регулювання.

Метою дослідження є оцінка інвестиційної діяльності ТНК та їхніх перспектив в Україні в контексті глобалізації світової економіки.

Результати дослідження. У сучасних умовах становлення та розвитку глобалізації економічних систем різних країн це поняття можна розглядати як процес міжнародного економічного розвитку, що характеризується певним розвитком та певним етапом і визначає засоби інтеграції країни світової економічної системи. Водночас це один із найвибагливіших етапів глобального економічного розвитку, оскільки навіть найбільш розвинені країни стикаються з проблемою забезпечення ефективності виробництва за рахунок міжнародного співробітництва, що виникає внаслідок міжнародного поділу праці. Нині двигоном глобалізації стало зростання конкуренції, і найбільше вигоди отримують лише промислово розвинені країни, що, безперечно, відображає негативні наслідки для країн, що розвиваються, або економіки з низьким рівнем доходу.

Глобальні зміни відображаються у таких формах, як: міжнародні інвестиції, ТНК, транснаціональні стратегічні альянси, міжнародні фінансові центри, засоби масової інформації, глобальні комунікаційні системи, міжнародні

регіональні асоціації тощо. [4]. Проміжні форми використовують місцеві у всіх міжнародних національних науково-дослідних процесах серед ТНК.

Відповідно до офіційного визначення Конференції Організації Об'єднаних Націй з питань торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), багатонаціональні компанії (багатонаціональні компанії, транснаціональні компанії, транснаціональні компанії, транснаціональні компанії) – це компанії, що асоціюють будь-яку юридичну особу або організаційно-правові форми у двох чи більше країнах та пропонують єдину політику та глобальну стратегію прийняття рішень.

Експерти ООН виділили характеристики, які характеризують компанію як транснаціональну:

- річний дохід такого підприємства повинен перевищувати 100 млн дол. США;
- наявність філії як мінімум у шести країнах;
- аналізується відсоток продажу товарів за межами країни-резиденції [6].

Мультинаціональна позиція компанії відображається на структурі її активів. Вона охоплює до 25% від загального обсягу відповідної продукції [2].

Поки що найбільшою у світі ТНК є китайська компанія ISVS, капітал якої становить 3124,9 млрд дол. США. У Топ-10 країн ТНК у світі входять китайські фірми China Construction Bank, Agricultural Bank of China, Petro China та фірми США: JPMorgan Chase, Berkshire Hathaway, Exxon Mobil, General Electric, Wells Fargo [6].

Найсильніші ТНК знаходяться у США, Європейському Союзі та Китаї. Проте набувають розвитку ТНК таких нових індустріальних країн, як Південна Корея, Бразилія, Гонконг та Мексика, що зумовлено впровадженням цими державами стратегії застосування конкурентних переваг.

Зміцнення ТНК у швидко зростаючих азіатських країнах має важливе значення – це нова розстановка сил на світовому ринку. Вперше за десятиліття США втратили статус найбільшої світової економічної сили, як повідомляє Fox News із посиланням на МВФ, згідно з яким обсяг національного економічного виробництва в Росії та Китаї зараз становить 17,6 трлн , у США – 17,4 трлн. За даними Financial Times, китайську економіку зараз можна вважати найбільшою у світі, але країна ще не є найбагатшою, ВВП на душу населення в Китаї, як і раніше, менше чверті від американського рівня.

З 500 найсильніших міжнародних (багатонаціональних) компаній (ТНК) 85 з них контролює 70% усіх іноземних інвестицій. ТНК працюють не у всіх сферах. Більшість транснаціональних компаній працюють у нафтовій, хімічній, автомобільній та електронній галузях. Це тому, що в цих сферах створювати міжнародні галузеві асоціації простіше і зручніше. 500 найпотужніших транснаціональних компаній продають 95% фармацевтичної продукції, 80% електроніки та хімікатів та 76% продукції машинобудування (виробництво). Більше половини або 60% міжнародних компаній зайняті у виробництві, 37% – у сфері послуг та 3% у гірничій справі та сільському господарстві [5].

Значною мірою ТНК визначає динаміку та структуру, рівень конкурентоспроможності на світовому ринку товарів і послуг, а також міжнародний рух капіталу та передачу технологій (знань). Вони також визначають пропорції економіки приймаючої країни, країни походження та приймаючої економіки.

Транснаціональні корпорації відіграють провідну роль в інтернаціоналізації виробництва, яке все більше розширюється в процесі поглиблення виробничих зв'язків між компаніями різних країн.

Транснаціональні корпорації займають 40% світової торгівлі послугами, 90% патентів, ліцензій, ноу-хау. Вони

представляють половину найбільших світових економік і контролюють 50% світової торгівлі та 67% зовнішньої торгівлі.

Сьогодні ТНК є реальним показником того, що рівень концентрації капіталу та виробництва перейшов національні кордони, що вони зайняли сильну позицію не лише в національній економіці, а й у світовій економіці.

Зважаючи на швидкий розвиток та захоплення зростаючої частки національних економік різних країн сучасними ТНК та їхню зростаючу роль у процесах глобалізації та інтернаціоналізації, на наш погляд, доцільно оцінити їхній вплив на Україну, яка потребує фінансової підтримки, технологічної допомоги та великого досвіду міжнародних компаній. Тому глобальні економічні зв'язки та взаємодії національних економік можуть стабілізувати розвиток продуктивних сил та забезпечити рівень життя населення.

У межах національної економічної системи розвиток транснаціональної діяльності передбачає вирішення двох основних завдань: залучення ресурсів, необхідних для розвитку капіталу, та проведення власної політики розширення на зовнішніх ринках. У цьому відношенні ми вивчимо динаміку транснаціональних ідей в українській справі.

Сьогодні найвищу форму економічної діяльності, яка є на національному рівні, становлять фінансові та промислові групи, спрямовані на розширення та перетворення їх у багатонаціональні корпорації. Водночас потужні промислові та фінансові комплекси не здатні діяти на міжнародному

рівні, на рівні інших ТНК у світі. Об'єктивними проблемами в Україні щодо розширення діяльності ТНК є:

- нестабільність політичного та правового середовища країни;
- недостатній розвиток ринкової інфраструктури;
- коливання національної валюти;
- недостатній розвиток внутрішнього інвестиційного ринку;
- обмежена зовнішньоторговельна орієнтація;
- затримка з інформуванням країни;
- малі (глобальні) бізнес-групи;
- науково-технічна діяльність, інноваційна частина управління;
- криза у високотехнологічних секторах тощо. [4]

Транснаціональні корпорації впливають на країни базування та приймаючі країни. Їхня стратегія повинна постійно працювати в різних компаніях. Позитивний вплив ТНК на економіку базується на створенні додаткових робочих місць, відродженні внутрішньої торгівлі, впровадженні інновацій та збуті нової продукції.

За даними Національного комітету статистики, за останні роки наша країна викликала значну зацікавленість іноземних інвесторів до економічного та промислового виробництва. Станом на 1 січня 2018 року в країну інвестували 2 млрд 451,7 млн дол. прямих інвестицій (акціонерного капіталу) [6]. Сумарно в Україну інвестувала 131 країна.

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 13 млрд 710,6 млн дол., Німеччина – 5 млрд 720,5 млн

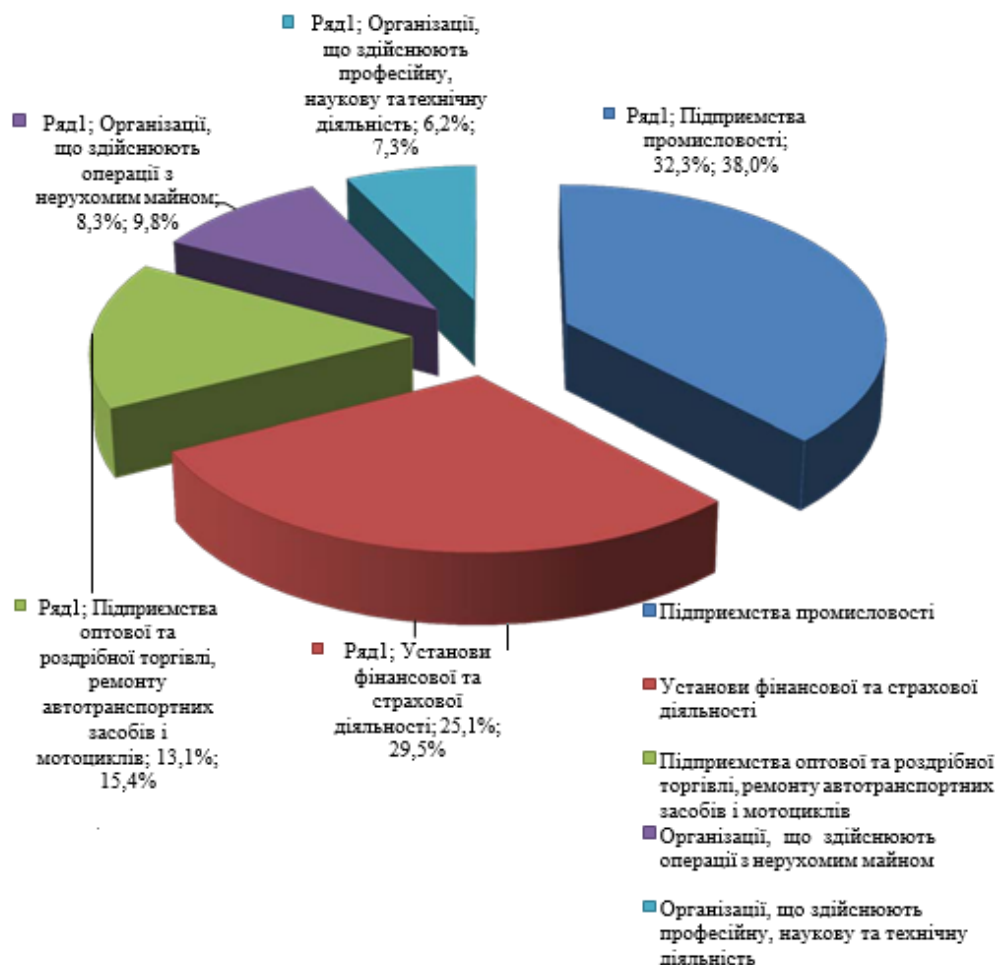

Рис. 1. Розподіл іноземних підприємств в Україні за галузями економіки [6]

Найбільші інвестори серед ТНК у промисловість України

Інвестор	Сума, млн дол. США	Сфера вкладення капіталу
Pepsi Co (США)	250	Виробництво безалкогольних напоїв, мережа ресторанів Pizza
Компанія «Київстар GSM»	240	Телекомунікації. Роумінг більшості міст та автомагістралей України
Coca Cola (США)	230	«Кока Кола Амагіл Україна» (виробництво безалкогольних напоїв)
Компанія McDonald's	100	Заклади харчування, розширення власної мережі ресторанів швидкого обслуговування
Компанія GoldenTelecom	100	Телекомунікації. Об'єднання в одному операторі всіх доступних послуг зв'язку, що являє собою додаткову конкурентну перевагу на вітчизняному ринку
Компанія Cargill	85	Харчова промисловість, сільське господарство, торгівля. У 2000 р. розпочав роботу завод із виробництва олії потужністю 300 т. с
Корпорація Nestle	41	Кондитерська промисловість
Компанія Sun INBEW	40	Пивоварна промисловість
Нафтова компанія «ЛУКОЙЛ»	37	Нафтова галузь
BAT Industries PLC (Велика Британія)	35	Контрольний пакет акцій тютюнової фабрики в Прилуках, модернізація виробництва сигарет
Компанія Kraft Jacobs Suchard	20	Харчова промисловість, виробництво кондитерських виробів
Otis Elevator Ins (США)	17	UkrOtis (виробництво та обслуговування ліфтів)
Tetra Laval (Швеція)	7,6	Tetrapack Kiev (виробництво упаковки для харчових продуктів)
Siemens AG (Німеччина)	5,8	MTM Telecom (виробництво комунікаційного обладнання)

Джерело: розроблено автором за даними [3]

дол., Нідерланди – 5 млрд 111,5 млн дол., Австрія – 2 млрд 526,4 млн дол., Велика Британія – 2 млрд 145,5 млн дол., Віргінські Острови (Брит.) – 1 млрд 997,7 млн дол., Франція – 1 млрд 614,7 млн дол., Швейцарія – 1 млрд 390,6 млн дол. та Італія – 999,1 млн дол. [6].

Більшість іноземних інвестиційних фірм зосереджені у виробничих галузях, фінансовій та страховій діяльності, а найменше – в організаціях, що займаються науково-технічною діяльністю (рис. 1).

Економіка України запропонувала іноземним інвесторам можливість збільшувати свій капітал за допомогою використання природних ресурсів та дешевої робочої сили. Важливою причиною приходу ТНК у національну економіку також стала можливість залучити новий великий ринок збуту продукції та послуг.

Значний іноземний капітал країна отримала завдяки інвестиціям ТНК, що ми можемо побачити з табл. 1.

Іноземні ТНК здатні зробити свій внесок у модернізацію капіталомістких галузей та покращити загальний рівень корпоративного управління для надання певних антикризових гарантій. Українські партнери можуть проникати на традиційні ринки товарів та на нові ринки через свої канали.

Для того щоб повністю оцінити роль ТНК у приймаючих країнах, необхідно визначити не тільки переваги їхньої діяльності для економіки України, але й загрози, з якими вони стикаються.

Найбільша небезпека полягає в тому, що функціонування ТНК є транснаціональним і приводить до формування відносин між державами. На наш погляд, загрози для національної економіки такі. По-перше, кількість ТНК та їхніх філій настільки велика, що вони перевищують кількість країн. Це дає їм можливість безпосередньо спілкуватися з главами держав та чинити тиск на уряд, що приймає.

По-друге, кінцевою метою ТНК є максимізація прибутку, саме тому вони не звертають уваги на негативні економічні та соціальні наслідки в країні та виснаження природних ресурсів. ТНК можуть лобіювати прийняття певних законів на їхню користь у приймаючій країні. З метою гарантування ділової політики ТНК проводять іноземну дипломатію на основі власної корпоративної ідеології.

По-четверте, світові резерви ТНК у кілька разів перевищують загальні резерви всіх центральних банків у світі.

По-п'яте, більші шанси на те, що іноземні інвестори захоплюють перспективні та більш досконалі види діяльності у приймаючій країні та можуть нав'язувати застарілі екологічні технології вітчизняним компаніям. В Україні більшість іноземних компаній орієнтуються на торгівлю, ремонт, нерухомість, будівництво та переробку сировини, що дозволяє їм швидко отримувати прибуток. Водночас видобуток та сільське господарство були привабливими для іноземних інвесторів, які виводили їх за межі міжнародного рівня. У багатьох країнах деякі галузі (металургія, повітряний транспорт, суднобудування, телекомунікації, енергетика) закриті для іноземних інвестицій, оскільки вони реально чи потенційно становлять основу національної оборони та безпеки. Україна дозволила іноземним компаніям увійти до цих галузей [3].

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що прихід ТНК в Україну має позитивний вплив на національну економіку, оскільки компанії, як правило, демонструють високу продуктивність праці та капіталу, впроваджують нові технології та ефективне управління. З іншого боку, ТНК абсолютно байдужі до української економіки загалом, оскільки вони хочуть залучити до міжнародного розподілу праці лише прибуткові галузі української економіки. Така орієнтація ТНК може призвести до зниження менш вигідних сегментів національної економіки.

Економічні реформи в Україні планують продовжити транснаціоналізацію українських підприємств з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності та фінансових можливостей. Оцінюючи сучасну фазу економічного розвитку України, слід зазначити, що транснаціоналізація економіки може стати механізмом, який створить нові пріоритети соціально-економічного розвитку, зовнішньополітичні стратегії та виграс від участі України в міжнародній торгівлі. Однією з основних стратегічних цілей державної політики має стати подальше створення національних ТНК, що підвищить ефективність суспільного виробництва, задоволення споживачів та покращить конкурентну позицію суспільства.

Список використаних джерел:

1. Карпенко В.Г. Фінансові механізми транснаціональних корпорацій у системі сучасної світової економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2009. № 1. С. 42.
2. Македон В.В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектору національної економіки України. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1. С. 250–258.
3. Мекшун П.В. Вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічну безпеку держави. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2013. № 4. С. 157–162.
4. Одягайло Б.М. Міжнародна економіка: навчальний посібник / Б.М. Одягайло. К.: Знання, 2005. С. 369–370.
5. Офіційний сайт журналу Forbes. The world's biggest public companies. URL: <http://www.forbes.com> (дата звернення: 19.01.2020).
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.01.2020).
7. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD. URL: www.unctad.org (дата звернення: 21.01.2020).

References:

1. Karpenko V.G. (2009) Finansovi mekhanizmy transnacionalnykh korporacij u systemi suchasnoji svitovoji ekonomiky [Financial Mechanisms of Transnational Corporations in the System of Contemporary World Economy]. *Naukovi praci NDFI*, vol. 1, pp. 42.
2. Makedon V.V. (2012) Format vzajemodiji transnacionalnykh korporacij ta realjnogho sektoru nacionalnoji ekonomiky Ukrainy [Formation of the Transition of Transnational Corporations and the Real Sector of the National Economy of Ukraine]. *Bjuletenj Mizhnarodnogho Nobelivskogho ekonomichnogho forumu*, vol. 1, pp. 250–258.
3. Mekshun P.V. (2013) Vplyv dijalnosti transnacionalnykh korporacij na ekonomichnu bezpeku derzhavy [Influence of transnational corporations' activity on the economic security of the state]. *Naukovyj visnyk ChDIEU*, vol. 4, pp. 157–162.
4. Odjaghajlo B.M. (2005) Mizhnarodna ekonomika [International economics]. Kyiv: Znannja. (in Ukrainian)
5. Oficijnyj sajt zhurnalu Forbes. The world's biggest public companies. URL: <http://www.forbes.com> (date of appeal 19.01.2020).
6. Oficijnyj sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the state statistics service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (date of appeal 19.01.2020).
7. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD. URL: www.unctad.org (date of appeal 21.01.2020).

ВЛИЯНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ
НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье описывается характер современного состояния развития транснациональных компаний, а также положительное и отрицательное влияние их деятельности на национальную экономику. Осуществлен анализ притока прямых иностранных инвестиций в Украину и дан перечень существующих ТНК на других территориях. Определены угрозы транснационализации для принимающей страны на национальном, коммерческом и гражданском уровнях и определены основные пути ее уменьшения. Установлено и проанализировано распределение иностранных предприятий в Украине по отраслям экономики. Определены самые большие инвесторы среди ТНК в промышленность Украины и суммарный приток прямых иностранных инвестиций.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, позитивное и негативное влияние, национальная экономика, прямые иностранные инвестиции.

THE INFLUENCE OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS ACTIVITIES
ON ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Summary. The article describes the nature of the current state of development of multinational companies, as well as the positive and negative impact of their activities on the national economy. Analysis of the inflow of foreign direct investment in Ukraine and a list of existing transnational corporations in other territories. The threats of transnationalization for the host country at the national, commercial and civil levels are identified and the main ways to reduce it are identified. Analysis of the unreliability of all aspects relating to the activities of TNCs, using the opportunity to transform transnational capital in the domestic economy. The distribution of foreign enterprises in Ukraine by sectors of the economy is established and analyzed. The largest investors among TNCs in the industry of Ukraine and the total inflow of foreign direct investment are identified. Analysis of foreign investment firms in manufacturing industries focused on financial and insurance activities and organizations engaged in scientific and technical activities. Based on the economic analysis, it can be seen that the Ukrainian economy offered foreign investors the opportunity to increase their capital through the use of natural resources and cheap labor. Economic reforms in Ukraine are planning to expand the transnationalization of Ukrainian businesses in order to increase their competitiveness and financial capacity. In assessing the current phase of development of Ukraine's conomonomy, it should be noted that transnationalization of conomonomy may be a mechanism that will create new priorities for socio-economic development and foreign policy. One of the main strategic goals of the state policy should be to go further than the creation of national TNCs, which will increase the efficiency of social production, the development of national cohesion. In Ukraine, most foreign companies are oriented to trade, repair, non-movement, construction and processing of raw materials, which allows them to arrive quickly. At the same time, the farms and farms were attractive to foreign investors, who brought them out from the international level. In the caucus Ukraine allowed foreign companies to enter these branches.

Key words: transnational corporations, positive and negative effect, national economy, foreign direct investment.